

Dariusz Jagiełło

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny

**NAUKA KRYMINALISTYKI
– MIĘDZY DYLEMATAMI USTAWOWYMI,
OCZEKIWANIAM I STUDENTA
A NAKAZAMI TEORII I PRAKTYKI**

**The science of criminal study – between statutory telematics,
student expectations, and the theoretical and practical guidelines**

Wprowadzenie

Nowe metody nauczania stanowią niezbędny element prowadzący do rozwijania kompetencji studentów prawa. Autonomia programowa uczelni wyższych oraz normy ustawowe sprawiają, że można skutecznie wpływać na jakość kształcenia, a nawet modelować jego ramy. Zwiększanie umiejętności przyszłych prawników dostrzegalne jest głównie w naukach sądowych i kryminalistyce, a zaznajomienie ich z dorobkiem nauk przyrodniczych i technicznych, szczególnie w salach laboratoryjnych, korzystnie wpływa na posiadane przez nich kompetencje zawodowe w przyszłości, co z kolei rzutuje na poprawność wykonywania czynności zawodowych oraz umiejętność rozwiązywania zastanych problemów.

Z edukacją prawniczą w uczelniach wyższych w Polsce wiąże się szereg wyzwań. Z kolei autonomia programowa uczelni w zakresie kształcenia klinicznego przy wydziałach prawa daje możliwość wpływu na nabywane przez studenta prawa kompetencje. Niebagatelną w tym ujęciu rolę odgrywa tworzenie programów kształcenia, co następnie sprzyja jego jakości¹.

W opracowaniu skupiono się na umiejętnościach koniecznych do pracy ze studentem w ujęciu kryminalistyki i nauk sądowych przy stosowaniu dostępnych metod edukacyjnych. Są to proponowane do ewentualnego wyboru pewne wyznaczniki, czy też punkty odniesienia, które autor opracowania stosuje lub

---

¹ Por. m.in. program „Szkola Prawa” SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego, realizowany od roku akademickiego 2017/2018, <https://www.swps.pl/studia/doktoranckie-i-seminaria-prawnicze/tag/podrzeczne-szkolaprawa> [dostęp: 13.11.2018].

na przestrzeni lat (w związku z doświadczeniem i przemyśleniami dydaktycznymi) zmodyfikował i chciałby się podzielić pewnymi w tym ujęciu spostrzeżeniami. Nadrzędnym celem oraz spoiwem stanowiącym wspólny mianownik jest oczekiwanie studenta, jego chęć (motywacja) studiowania oraz oczekiwania pokładane zarówno w samej nauce kryminalistyki (jako przedmiocie), jak i personalnie w stosunku do prowadzącego zajęcia.

Ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce a zakres realizacji zajęć z kryminalistyki – uwagi wprowadzające

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce² daje uczelniom autonomię w działaniu. W preambule ustawy zaznaczono, że:

„(...) obowiązkiem władzy publicznej jest tworzenie optymalnych warunków dla wolności badań naukowych i twórczości artystycznej, wolności nauczania oraz autonomii społeczności akademickiej (...) oraz akcentuje się że (...) każdy uczony ponosi odpowiedzialność za jakość i rzetelność prowadzonych badań oraz za wychowanie młodego pokolenia”. Z tego też względu opracowanie programu oraz metod dostosowanych do oczekiwań i potrzeb studentów jest działaniem koniecznym.

Niniejsza ustawa w art. 3 ust. 2 zawiera zapis: „podstawą systemu szkolnictwa wyższego i nauki jest wolność nauczania, twórczości artystycznej, badań naukowych i ogłaszania ich wyników oraz autonomia uczelni”³.

Opracowanie i wdrożenie w działanie jednolitego i uniwersalnego modelu nauczania akademickiego jest zadaniem niemożliwym, ale też niecelowym z uwagi na zróżnicowaną specyfikę kierunków ścisłych, technicznych, humanistycznych, społecznych, artystycznych czy medycznych. Odmienne są również efekty kształcenia przewidziane dla poszczególnych programów studiów. Czę-

² T. jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 1668.

³ W brzmieniu ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (t. jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 2183, obowiązującej do 30 września 2018 r.) przepis art. 4 ust. 2 stanowił: „Uczelnie kierują się zasadami wolności nauczania, badań naukowych i twórczości artystycznej”. Z kolei art. 70 ust. 5 Konstytucji RP („Zapewnia się autonomię szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie”) gwarantuje swobodę działania szkół wyższych. Por. H. Izdebski, J.M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 23–25. Dotyczy to tzw. autonomii instytucjonalnej, tj. autonomii uczelni w stosunkach z władzą publiczną. Występuje także inny aspekt autonomii uczelni, związany z indywidualną wolnością prowadzonych w nich badań naukowych i ogłaszania ich wyników, jak też wolnością nauczania – ogólnie zapewniony przez art. 73 Konstytucji RP. Por. A. Krzywoń, *Konstytucyjne aspekty autonomii szkoły wyższej*, w: A. Wiktorowska, A. Jakubowski (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, LexisNexis Polska, Warszawa 2014, s. 78. Por. także W. Sanetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013. Por. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 18 września 2012 r., I OSK 1434/12, Legalis nr 1108227.

stotliwość zmian aktów prawnych nie powoduje wypełnienia luki dostrzeganej w kształcie modelu służącego wsparciu dydaktyki szkolnictwa wyższego. Ponadto ratyfikacja przez Polskę odpowiednich umów międzynarodowych warunkuje konieczność wdrażania na polu dydaktyki rozwiązań zgodnych z wymogami tzw. procesu bolońskiego oraz strategii lizbońskiej w ramach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego⁴.

Zgodnie z art. 64 ust. 2 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce studia są prowadzone na profilu:

- 1) praktycznym, na którym ponad połowa punktów ECTS⁵ jest przypisana zajęciom kształującym umiejętności praktyczne, a także
- 2) ogólnoakademickim, na którym ponad połowa punktów ECTS jest przypisana zajęciom związanym z prowadzoną w uczelni działalnością naukową.

Równocześnie ustawodawca w art. 67 ust. 5 wskazał na konieczność realizowania w profilu praktycznym praktyk zawodowych w wymiarze co najmniej: 6 miesięcy – w przypadku studiów pierwszego stopnia i jednolitych studiów magisterskich oraz 3 miesięcy – w przypadku studiów drugiego stopnia.

Istotne *novum* w stosunku do poprzedniej wersji ustawy stanowi art. 73, w którego ust. 1 podkreślono, że zajęcia mają być prowadzone „przez nauczycieli akademickich zatrudnionych w danej uczelni posiadających kompetencje i doświadczenie pozwalające na prawidłową realizację zajęć oraz przez inne osoby, które posiadają takie kompetencje i doświadczenie”⁶. Przy tym określono poszczególne liczby tych osób procentowo. I tak w profilu praktycznym co najmniej 50% godzin zajęć prowadzonych jest przez nauczycieli akademickich zatrudnionych w danej uczelni jako podstawowym miejscu pracy, w profilu ogólnoakademickim zaś co najmniej 75% godzin zajęć prowadzonych jest

⁴ T.K. Thieme, *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku: Polska, Europa., USA*, Difin, Warszawa 2009, s. 85.

⁵ System punktów ECTS (Europejski System Transferu Punktów) został opracowany w drugiej połowie lat 80. XX wieku i wykorzystywany był w programie ERASMUS do prostego rozliczania okresu studiów odbytych za granicą. Jest to zbiór procedur, które zostały opracowane przez Komisję Europejską. Jego zasadniczym celem jest ujednoczenie reguł prawnych odnoszących się do procesu organizacji studiów oraz usprawnienie samego studiowania na europejskich uczelniach. Wdrożenie systemu punktów ECTS pozwoliło, by europejscy studenci mogli podejmować i kontynuować edukację na dowolnej, europejskiej uczelni, sam ECTS jest zaś częścią programu Socrates-Erasmus.

⁶ W związku z tym pracownik zobowiązany jest złożyć w trybie art. 343 ust. 11 ustawy oświadczenie o posiadaniu uzyskanego poza uczelnią 5-letniego doświadczenia pozwalającego na prawidłową realizację przypisanych zajęć w ramach programu studiów. Oświadczenie to stanowi realizację treści art. 265 ust. 4 i związane jest z wyznaczeniem pracowników prowadzących działalność naukową w danej dyscyplinie, w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy związanej z prowadzeniem działalności naukowej w tej dyscyplinie.

przez nauczycieli akademickich zatrudnionych w danej uczelni jako podstawowym miejscu pracy.

O ile położenie akcentu na praktykę ocenić należy pozytywnie, o tyle nigdzie w treści ustawy ani w aktach wykonawczych do niej nie ma zakresu ani też wytycznych odnoszących się do oceny oraz analizy (w tym kryteriów) owych oświadczeń. W konsekwencji na razie na tym polu panuje dowolność.

Powyższa analiza w odniesieniu do nauki kryminalistyki zmusza do wskazania na konieczność rozważenia kształcenia klinicznego zbudowanego na programach kształcenia opartych na założeniu dążenia do określenia pewnego minimum treści programowych uznawanych za fundamentalne dla wykształcenia prawniczego w ramach jednolitych studiów magisterskich jako jedynej dopuszczalnej formy kształcenia prawniczego⁷ – przykładem może tu być Studencka Poradnia Prawna.

Wymiana poglądów oraz swoista licytacja propozycji reform nasuwa smutny skądinąd wniosek, że tak naprawdę nie ma wielu sensownych pomysłów, przynajmniej wśród tych formułowanych publicznie, które zmierzają do rozwiązywania lub chociażby zminimalizowania pojawiających się problemów. Dostrzegalny problem to nieprawidłowa relacja między teoretyczną a praktyczną nauką prawa, a wręcz przeładowany teorią program nauki i brak spójnej koncepcji systemu kształcenia. Wszystko to sprawia, że studia prawnicze w Polsce kształcą głównie znawców systematyki aktów normatywnych, a nie prawników zdolnych do stawiania czoła zawiłym zagadnieniom, wymagającym logicznego rozumowania i niezbędnych umiejętności praktycznych. Należy poszukiwać złotego środka pozwalającego na wyważenie relacji między tym, co w nauce teorii konieczne, a tym co praktycznie przydatne⁸.

Punktem wyjścia do dalszych rozważań winna być refleksja nad następującymi zagadnieniami, które autor niniejszego tekstu dostrzega w każdym semestrze prowadzenia zajęć z kryminalistyki:

1. Dlaczego kryminalistyka jest tak atrakcyjna dla studenta prawa? Nie chodzi tylko o etymologię słowa, ale samo „przyciąganie” treścią i zakresem.
2. Czego student prawa właściwie oczekuje od prowadzącego zajęcia z kryminalistyki?
3. Jak uniknąć lub chociażby podjąć próbę uniknięcia pokusy, by zajęcia

⁷ F. Zoll, *Przyszłość kształcenia prawników w Polsce*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 6, s. 24–28; F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Metodologia klinicznego nauczania prawa*, w: *Studencka poradnia prawna: idea, organizacja, metodologia*, Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych, Warszawa–Kraków 1999, s. 212–215.

⁸ Por. także J. Podkowik, *O potrzebie zmiany modelu kształcenia prawników w Polsce*, „Edukacja Prawnicza” 2010, nr 4, s. 13–16.

upłynęły na pogadance o faktycznych (autentycznych sprawach kryminalnych) – co niewątpliwie atrakcyjne dla słuchacza, ale nie spełni celów nauki i programu przedmiotu?

Wyłącznie na marginesie – udzielenie odpowiedzi na każde z powyższych pytań mogłoby bowiem stanowić odrębny artykuł naukowy, wszystkie uwagi zebrane razem zaś obszerną monografię w tym zakresie – należy podkreślić, że kryminalistyka jest dostępna i szeroko dyskutowana w mediach (w tym serialach i filmach kryminalnych). Powoduje to niewątpliwie jej popularyzowanie. Zdarza się, że taka jej wizja kreślona w serialach nie odpowiada ani rzeczywistym realiom, ani dorobkowi dydaktycznemu, technicznemu, naukowemu itp. Niemniej wpływa na dyskusję o jej przedmiocie, zakresie, funkcjonowaniu i czerpaniu inspiracji z serialowej fikcji. Zatem z wyobrażenia o kryminalistyce płynącej z seriali kryminalnych powstaje niejako kult tej dziedziny.

Motywacja studenta (niebanalna w zakresie ram niniejszego tekstu) uczęszczającego na zajęcia z kryminalistyki (głównie realizowane fakultatywnie) jest też oczywiście różna. Może wynikać z chęci zgłębienia posiadanej już wiedzy (absolwenci innych/wcześniej ukończonych kierunków studiów), zdżerzenia rzeczywistości z fikcją znaną z filmów i seriali kryminalnych, próby znalezienia lub poszukiwania miejsca dla siebie jako przyszłego pracownika organów wymiaru sprawiedliwości karnej (funkcjonariusza policji, prokuratora itp.) czy technika kryminalistyki bądź biegłego.

Te początkowe mrzonki czy mgliste wyobrażenie o zakresie, celu, dorobku kryminalistyki mogą okazać się chybione, jednak nie umniejsza to w żadnej mierze popularności związanej z zapisami na zajęcia. Dostrzegalne jest to na wszystkich niemal uczelniach – bez podziału na publiczne czy niepubliczne⁹. Można by rzec za Erichem Frommem, który twierdził, że „wiedzieć, a jednak (myśleć), że nie wiemy, jest najwyższym (osiągnięciem); nie wiedzieć (a jednak myśleć), że wiemy, jest chorobą”, a cytując Sokratesa, wskazał, że „szczytem, który może myśl osiągnąć, jest wiedza o własnej niewiedzy”¹⁰. Należy zatem uznać, że chcąc się piąć ku szczytowi, student kieruje się niejako chęcią

⁹ Autor zajmuje takie stanowisko na podstawie własnych spostrzeżeń, które czerpie z doświadczeń związanych z prowadzeniem zajęć (z kryminalistyki, kryminologii oraz prawa i procesu karnego) zarówno na uczelni publicznej, jak i niepublicznej oraz na różnych kierunkach i typach studiów – I stopnia (bezpieczeństwo wewnętrzne), II stopnia (jednolite studia magisterskie) oraz interdyscyplinarnych studiów doktoranckich. Nie dostrzega także dysproporcji w oczekiwaniach od prowadzącego zajęcia z kryminalistyki, przyjmując za punkt odniesienia wielkość miasta siedziby uczelni. Oczekiwania te są zawsze niezmiennie wysokie (*sic!*).

¹⁰ E. Fromm, *O sztuce miłości*, przeł. A. Bogdański, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1971, s. 13 i 88.

przystąpienia do studiowania kryminalistyki, wtedy zaś zobaczy w niej jak w zwierciadle to, czego nie wie, a przecież wypada wiedzieć.

Profil i oczekiwania studenta „przyszłego kryminalistyka”

Kompetencje studenta prawa jako prawnika przyszłości winny oscylować wokół takich walorów jak:

- umiejętność rozwiązywania problemów prawnych oraz społecznych;
- dokonywanie analizy prawnej i korzystanie z rozumowania prawniczego;
- poprawne ustalanie stanu prawnego;
- prawidłowe ustalanie stanu faktycznego;
- umiejętność porozumiewania się i jasnej komunikacji;
- doradzanie;
- prowadzenie negocjacji;
- prowadzenie postępowania sądowego oraz procedur alternatywnych (np. mediacji);
- organizacja i zarządzanie w pracy prawników;
- rozpoznawanie i rozwiązywanie dylematów etycznych¹¹.

W literaturze zagranicznej¹² zakreślono zbiór kompetencji dla przyszłych kryminalistyków, w którym akcentuje się:

- rozwiązywanie problemów i myślenie krytyczne;
- umiejętność sprawnego podejmowania decyzji;
- stosowanie dobrych praktyk laboratoryjnych;
- pilnowanie bezpieczeństwa w laboratorium;
- obserwację i zauważanie detali;
- biegłość w obsłudze komputerów;
- umiejętności interpersonalne;
- umiejętność przemawiania publicznego;
- komunikację werbalną oraz pisemną;
- zarządzanie czasem;
- umiejętność przyznawania priorytetów poszczególnym zadaniom.

---

¹¹ Por. A. Pawlak, *Umiejętności prawnicze nabywane w klinikach prawa*, „Klinika” 2013, nr 12 (147), s. 3; *Legal Education and Professional Development – an Educational Continuum*, Report of the Task Force on Law Schools and the Profession: Narrowing the Gap 3 [MacCrate Report], American Bar Association Section on Legal Education and Admissions to the Bar, 1992, s. 135.

¹² Tak m.in. US Department of Justice, Special Report, *Education and Training in Forensic Science: A Guide for Forensic, Science Laboratories, Educational Institutions and Students*, 2004, s. 8.

Powyższy podział wiąże się z odmiennym nauczaniem kryminalistyki w różnych systemach edukacji, jak i w nazewnictwie między naukami sądowymi (*forensic science*) a kryminalistyką (*criminalistics*)¹³. Obie definicje są do siebie zbliżone i wiążą się z nauką oraz profesjami zajmującymi się rozpoznawaniem, zbieraniem, identyfikowaniem, indywidualizacją oraz interpretacją dowodów materialnych oraz stosowaniem nauk przyrodniczych w naukach prawnych. W krajach Europy Zachodniej oraz w USA częściej funkcjonuje pojęcie nauk sądowych, a studenci zgłębiają tajniki kryminalistyki w konkretnych naukach, np. medycznych, technicznych czy przyrodniczych. Z kolei w krajach Europy Środkowo-Wschodniej kryminalistyka to domena studiów prawniczych, co implikuje potrzebę wszechstronnego przygotowania studentów, zgłębiających tajniki prawa karnego. Dużym problemem (którego pominąć nie sposób, aczkolwiek ramy niniejszego tekstu dają tylko możliwość przyczynkarskiego wtrącenia) będą studenckie oczekiwania i tzw. mit CSI¹⁴ oraz wypaczenie pojmowania kryminalistyki w kontekście modelu *common law*¹⁵.

Jak uczyć kryminalistyki? – propozycja

Wykłady i ćwiczenia – w ocenie autora – prowadzone są nie w tym celu, by nauczyć pewnej sumy przepisów, ale po to, by za ich pomocą wyrobić w młodym pokoleniu właściwy zmysł prawniczy, wywołują dysputy i zainteresowanie, co potwierdza trafność obranej przez nich drogi. „(...) Nie jest nieszcześnie, jeśli młody prawnik opuści mury uniwersytetu, nie pamiętając tego czy innego pozytywnego przepisu, który i tak ulega z czasem zmianom. Byleby tylko nauczył się prawniczo myśleć poprawnie i nie stał bezradnie wobec takich czy innych trudności, jakie nasuwać musi każda ustawa”¹⁶. Chodzi o umiejętność rozumowania oraz radzenia sobie z wyzwaniem, które pojawiają się w aktywności zawodowej.

Czasem prezentacje prowadzonych zajęć wyświetlane studentom można określić mianem „przerostu formy nad treścią”, zarówno w ujęciu ilości informacji, jak i kolorystyki (nieczytelności), nadmiernej liczby zdjęć itp. Z tym problemem wiąże się także dosłowne przepisywanie przez studenta (nie wiedzieć po co!) wszystkich treści zamieszczonych w prezentacji i natrętne dopy-

¹³ Szerzej zob. J. Widacki (red.), *Kryminalistyka*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 4–6.

¹⁴ Por. m.in. J. Stojer-Polańska, *Kryminalistyka w mediach. Wpływ seriali kryminalnych na postępowanie karne*, Wydawnictwo Naukowe Silva Rerum, Poznań 2016.

¹⁵ Szerzej zob. D. Jagiełło, *Przesłuchanie jako czynność dowodowa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017, s. 37–47.

¹⁶ W. Wolter, *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego*, Gebethner i Wolff, Warszawa 1947, s. 9.

tywanie, czy prezentacja zostanie udostępniona, a jeśli tak, to kiedy. Cała ta sekwencja zdarzeń pociąga za sobą kolejny problem (chyba nawet większy), udostępnienie materiału bowiem w mniemaniu większości studentów zwalnia ich z poszukiwania dalszych treści i zapisów z książek. Ograniczają się oni do tych udostępnionych, licząc, że wystarczy to do zaliczenia egzaminu, a dodatkowo zwalnia ich z dalszego poszukiwania istotnych (nawet wyłącznie zasygnalizowanych na zajęciach czy w treści sylabusu) zagadnień. Ponadto nie można zapomnieć, że kryminalistyka jako nauka ciągle się rozwija, dlatego standardem winno być czerpanie z literatury fachowej (np. „Problemy Kryminalistyki”) czy chociażby pozostawanie na bieżąco w tym zakresie.

Jedną z form, która ma sprawdzić wiedzę studenta, jest test (najczęściej wykorzystywany w praktyce). Autor zrobił kiedyś eksperyment, prosząc o rozwiązanie testu w języku, którego nikt nie znał (był to jeden z języków skandynawskich). Polecenie przed jego rozwiązaniem brzmiało: tylko jedna odpowiedź jest prawidłowa. Po ściągnięciu prawidłowych odpowiedzi okazało się, że więcej niż 40% studentów uzyskało ponad połowę lub blisko połowę poprawnych odpowiedzi, co świadczy niewątpliwie o ułomności realizacji tego typu sprawdzianu wiedzy studenta. Zatem jeśli ma nim być test, to poza pytaniami testowymi z trzema czy czterema odpowiedziami do wyboru winny zostać sformułowane jeszcze pytania otwarte oraz pewne fragmenty do uzupełnienia (np. o nazwy badań techniki kryminalistycznej czy przedmiot, do którego należy włożyć zabezpieczony przedmiot, itp.), by dokonać wartościowania wiedzy i umiejętności jej zastosowania. Oczywiście jest to tylko pewna wytyczna, ale daje większy ogłęd w ujęciu wiedzy studenta. Metodą najbardziej preferowaną i w rzeczywistości sprawdzającą faktyczną wiedzę studenta jest rozmowa ustna. Jednak tu problemem mogą być czas i liczba studentów na danym roku akademickim oraz stres (blokada wewnętrzna) przed odpowiedzią ustną.

Rozważania nad modelem nauczania kryminalistyki oraz propozycjami jego kształtowania należy rozpocząć od zastanowienia się nad możliwą do rozplanowania liczbą godzin. Najkorzystniejszym – w ocenie autora – wariantem jest jej oscylowanie w wymiarze nie mniejszym niż min. 90 godzin z przykładowym podziałem:

- 1) taktyka kryminalistyczna (wykład) – 30 godzin; technika kryminalistyczna (wykład) – 30 godzin; pracownia kryminalistyczna – 30 godzin (warsztat) lub
- 2) taktyka kryminalistyczna (wykład) – 40 godzin; technika kryminalistyczna z elementami warsztatu – 40 godzin; zajęcia w terenie – 10 godzin, np. symulacja oględzin miejsca zdarzenia czy np. modelowe

przesłuchanie, konfrontacja lub okazanie z wykorzystaniem miejsca takiego jak pomieszczenie policji, prokuratury, sądu.

Każda uczelnia – co oczywiste – samodzielnie kształtuje wymiar godzin oraz ewentualne treści programowe i zawartość poszczególnych przedmiotów, jednak ww. warianty są optymalne przy założeniu liczby 90 godzin.

Niniejsze stanowisko znajduje uzasadnienie w tym, że po tak rozplanowanym zakresie tematycznym przedmiotu student otrzymuje niejako w pigułce podstawy, ramy, zakres i cel kryminalistyki. W następnej kolejności to od jego zaangażowania oraz drogi i ścieżki, jaką wybierze, zależeć będzie, czy wiedzę tę pogłębi, czy też na niej poprzestanie. Jednak taki podział jest korzystny nie tylko dla tych uczestników, którzy marzą o karierze w organach ścigania, ale też przyszłych adwokatów, radców prawnych podejmujących się obron karanych, którzy zdobędą wiedzę w zakresie taktycznej strony realizacji czynności dowodowo-kryminalistycznych, w tym szczególnie poznają lub będą umieli rozpoznać błędy dowodowe i problemy gromadzenia materiału (zabezpieczenie na miejscu zdarzenia, kolejność wykonywanych czynności, dokumentowanie itp.).

Zajęcia te winny być wzbogacone, np. w ramach działalności koła naukowego, o wizytę w Centralnym Laboratorium Kryminalistycznym Policji, zakładzie karnym oraz uczestnictwo w charakterze obserwatora w sądowo-lekarskiej sekcji zwłok. Tego rodzaju aktywność na podstawowym poziomie (kilku godzin) rozwija horyzonty przyszłej profesji i wpływa tym samym na ogólny rozwój studenta¹⁷.

Tradycyjna formuła wykładu może, a nawet musi stopniowo ulegać dezaktualizacji¹⁸. Należy się koncentrować na rozwijaniu umiejętności praktycznych; jeśli chodzi o kryminalistykę – głównie na podstawie analizy materiału operacyjnego czy dowodowego (oczywiście po pełnej anonimizacji!). Zdolność

¹⁷ Np. w „Szkole Prawa” SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego realizowany jest moduł kryminalistyczny w liczbie 90 godzin, w którego skład wchodzi: kryminalistyka (wykład) – 30 godzin – oraz e-learning w wymiarze 15 godzin (polegający na rozwiązywaniu przypadków), psychologiczne aspekty przesłuchań (konwersatorium z elementami warsztatowymi) – 30 godzin oraz wersje śledcze – 15 godzin. Uruchomiona została pracownia kryminalistyczna jako oddzielny przedmiot z określoną liczbą punktów ECTS oraz w wymiarze 30 godzin. Działalność dodatkowa realizowana jest w ramach koła naukowego „Crimen Imperfecta” działającego na Wydziale Prawa.

¹⁸ Powstaje problem braku możliwości indywidualizacji/indywidualności prowadzenia zajęć, np. w roku akademickim 2012/2013 zajęcia z kryminalistyki autor tekstu realizował dla 321 osób. Jako przedmiot ogólnouczelniany mogli je wówczas wybrać studenci m.in. politologii, psychologii czy stosunków międzynarodowych. W takiej konstrukcji zajęcia prowadzone mogą być wyłącznie *ex cathedra* z oczywistą świadomością zrealizowania w podstawowym tylko zakresie założonego programu.

do podejmowania twórczego myślenia jest niezbędna do rozwiązywania problemów. Umiejętność ta stanowi istotę (swoiste *clou*) pracy prawnika¹⁹.

Wskazane jest zatem zaznajamianie studenta z istotą pracy laboratorium kryminalistycznego przez przekazanie wiedzy intensyfikującej procesy poznawcze oraz umiejętności formułowania prawidłowych wniosków na podstawie efektów pracy wykonanej przez biegłych. Powstanie opinii kryminalistycznej w postępowaniu przygotowawczym w praktyce najczęściej powoduje jej wykorzystanie w części sądowej postępowania. Wobec systematycznego wzrostu roli rzeczowych środków dowodowych i opinii wydawanych na podstawie owych badań sądy coraz chętniej po nie sięgają, co jest szczególnie zauważalne chociażby na gruncie badań daktyloskopijnych i wypracowanej bogatej już judykatury²⁰. Nie można pominąć faktu, że opinie ekspertów są również wykorzystywane w pracy operacyjnej, zatem nie w każdej sytuacji mają wartość dowodową. Fakt posiadania wiedzy specjalnej przez sędziego nie zwalnia sądu z obowiązku przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego²¹. Pomieszczenia laboratoryjne przy wydziale prawa nie mogą być utożsamiane z miejscami, w których student będzie zgłębiał specyfikę pracy biegłych – choć nie można wykluczyć, że wśród absolwentów znajdą się osoby chętne i zdeterminowane by podjąć pracę w tym charakterze. Pracownie kryminalistyczne są w stanie pomóc w rozwijaniu umiejętności niezwykle przydatnych zarówno dla przyszłych funkcjonariuszy policji, prokuratorów, sędziów, jak i obrońców. Pracą prawników może wspomóc wykorzystanie perspektywy, jaką daje kryminalistyczna analiza informacji. Warto podejmować starania nad wdrażaniem przyszłych karnistów w meandry takich zadań, jakie wykonują biegli czy technicy kryminalistyki.

Kolejnym ważkim elementem jest fakt, że prawnicy posługują się językiem prawniczym²², obarczonym specyfiką mogącą burzyć przepływ komunikacyjny z uczestnikiem postępowania karnego, np. biegłym. Umiejętne zadawanie przez organ procesowy pytań, które pozwolą określić jasno oczekiwania wobec biegłego i wyznaczyć zakres opinii oraz skrócić czas jej przygotowania, jak i toczącego się postępowania karnego, jest dużą sztuką. Dlatego też warto

¹⁹ J. Weinstein, L. Morton, *Stuck in a rut: The role of creative thinking in problem solving and legal education*, „Clinical Law Review” 2003, no 9, s. 835.

²⁰ D. Bednarczyk, K. Tomaszycy, *Wykorzystanie pozytywnych ekspertyz daktyloskopijnych w procesie karnym. Wpływ na orzecznictwo sądowe*, „Problemy Kryminalistyki” 2005, nr 250, s. 1.

²¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 maja 1982 r., I KR 319/81, OSNPG 1982, nr 11, poz. 149.

²² T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 66–70. Zob. M. Zieliński, *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1979.

rozważyć wzbogacenie planu studiów o zajęcia zarówno z erystyki, jak i skutecznego zadawania pytań.

Wartym analizy i rozważenia postulatem jest zmiana formy kształcenia studentów na kierunku prawniczym. Nowe metody nauczania winny wykorzystywać potencjał innych nauk, również przyrodniczych i technicznych, w celu wykształcenia w studentach kompetencji, którą różne opracowania określają jako wspólny mianownik w postaci umiejętności rozwiązywania problemów. W tym elemencie należy położyć nacisk na stronę warsztatową studenta jawiącą się głównie w rozwiązywaniu i rozumieniu kazusów. Radzenie sobie przez przyszłych prawników z kazusami może być łatwiejsze dzięki wykorzystaniu potencjału sal laboratoryjnych tworzonych w ramach wydziału prawa. Pozwoli to na zobrazowanie zagadnienia, a także unaocznienie, jakie błędy w rzeczywistości może popełnić organ ścigania karnego. A przy tym – co nie mniej istotne – na którym etapie postępowania i jak mogą one zostać dostrzeżone.

Wyposażenie absolwenta studiów prawniczych w umiejętność rozwiązywania problemów oraz kreatywnego myślenia pozwoli sądzić, że efekty jego pracy w zawodzie cechować się będą wysoką jakością.

Kryminalistyka winna być realizowana dwutorowo, tj. w formie wykładu (ewentualnie konwersatorium) oraz ćwiczeń (warsztatu). Wykład dostarczy wiedzy teoretycznej, a winien rozpocząć się po zaliczeniu przez studenta takich przedmiotów jak prawo karne materialne oraz prawo karne procesowe. Bez posiadania tych podstaw aktywność studenta podczas zajęć z kryminalistyki będzie nikła z uwagi na brak znajomości podstawowych instytucji, które mają na nią wpływ. Chodzi o znajomość głównie prawa dowodowego, które ma niebagatelny wpływ na taktykę kryminalistyczną. Wykład zapoznaje studenta z podstawowymi instytucjami od strony teoretycznej i uwzględnia aspekty historyczne, treść aktów prawnych, orzecznictwo i poglądy doktryny. Z kolei ćwiczenia (warsztaty) odbywać się winny w grupach kilkunastoosobowych, co da większe szanse na zgłębienie zagadnienia oraz skuteczną naukę niezbędnych kwestii praktycznych, ewentualnie pracę nad kazusami czy przygotowanie prac pisemnych. Warsztat (w zależności od liczby godzin dydaktycznych) może przyjąć formę pracowni kryminalistycznej. Jednak należy mieć na uwadze, że student czasem zderza się z prawidłowością i standaryzacją pracy technika kryminalistyki a rzeczywistością obserwowaną w filmach typu *CSI*.

Aktywna praca z grupą²³ jest szczególnie popularna wśród studentów – są to głównie ćwiczenia (warsztaty) polegające na prowadzeniu oględzin symu-

²³ Por. także J. Moszczyński, K.J. Furman, *Wykorzystanie aktywnych metod nauczania w prowadzeniu zajęć z kryminalistyki*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2016, t. XX, s. 209–226; J. Moszczyński, K.J. Furman, *Aktywne metody prowadzenia zajęć z kryminali-*

lowanych miejsc zdarzenia, ujawnieniu śladów i ich identyfikacji, badaniach zabezpieczeń dokumentów itp. Wolor takich zajęć polega na możliwości poznawania kryminalistyki przez pryzmat własnych cech identyfikacyjnych, np. swych linii papilarnych. Pozwalają one na przybliżenie przyszłym prawnikom-praktykom (prokuratorom, obrońcom) podstaw praktyki eksperckiej i procesowej. Ułatwiają zrozumienie teorii i motywują do zgłębienia literatury. Samodzielna praca studenta oraz wspólne omawianie problemów, praca w grupach, symulacje, analiza słabych i mocnych stron danego rozwiązania przyczyniają się do ugruntowania wiedzy zarówno praktycznej, jak i teoretycznej.

Warsztaty angażują grupę w nich uczestniczącą i pozwalają prowadzącemu na odpowiednie kierowanie jej pracami. Dobrze przemyślane zajęcia warsztatowe dają szansę na refleksje uczestników, a także gwarantują ich aktywny udział w zajęciach. Zarówno zbyt mała, jak i zbyt duża liczba uczestników uniemożliwia efektywne prowadzenie warsztatów opartych na utartych schematach. Ich zakres należy dostosowywać do celu i potrzeb uczestników. Warsztat z kryminalistyki – pracownię kryminalistyczną – warunkują możliwości finansowe oraz posiadane wyposażenie. Niemniej nawet przy niewielkich zasobach w tym zakresie możliwe jest realizowanie ciekawych i inspirujących zajęć, np. ćwiczenia z daktyloskopii stanowią czasem jedyną okazję do zaobserwowania szczegółów budowy własnych linii papilarnych i zrozumienia istoty badań identyfikacyjnych. Nie tylko daktyloskopia, ale też inne ćwiczenia techniki kryminalistycznej to doskonały pretekst do przypomnienia podstaw prawnych tej czynności oraz zwrócenia uwagi na wykorzystywane w praktyce procesowej techniki. W celu efektywnego realizowania warsztatów należy rozważyć późniejsze ich rozpoczęcie po zakończeniu wykładu z kryminalistyki lub po zrealizowaniu znacznej części materiału.

Każde ćwiczenia musi kończyć omówienie uzyskanych wyników, popełnionych błędów itp. Nie można zakończyć zajęć bez określenia mocnych i słabych stron warsztatu. Trzeba zawsze pokazać, jaki był ich cel, właściwie po co są realizowane określone zagadnienia, a w dalszej kolejności – co z materiału przyswojonego przez studenta może mu się przydać w przyszłości.

Warsztatowe oględziny miejsca zdarzenia jako przykład modelu aktywnej pracy ze studentem

Celem takich zajęć będzie przybliżenie studentom metodyki prowadzenia oględzin, a także zabezpieczanie dowodów rzeczowych i dokumentowanie po-

---

styki na przykładzie warsztatów poświęconych badaniom dokumentom. Wybrane zagadnienia, „Studia Prawnoustrojowe” 2015, nr 27, s. 179–190.

szczególnej czynności. Przeprowadzenie tych zajęć jest możliwe dopiero po zrealizowaniu wyznaczonej liczby warsztatów, kiedy uczestnik w teorii zna formalną stronę taktyki zabezpieczania śladów, ich kolejności oraz niezbędnych umiejętności technicznych.

Przed przystąpieniem do symulowanych oględzin należy omówić ze studentami fazy czynności, sposoby poruszania się grupy oględzinowej, zabezpieczanie śladów oraz czynność dokumentowania. Można komentować na bieżąco przebieg oględzin lub zrobić to dopiero po ich zakończeniu, np. przy użyciu nagrania – co daje bardzo pozytywne efekty poglądowe do dalszych prac ze studentami, a także wywołuje emocjonującą dyskusję.

Bardzo dobre efekty daje element rywalizacji, polegający na podziale na dwie grupy, z których jedna przygotowuje miejsce zdarzenia, a druga dokonuje czynności oględzin właściwych. Na kolejnych zajęciach role winny zostać odwrócone.

Niezbędne do tego celu będzie jak najbardziej przestronne pomieszczenie, ewentualnie wolna, otwarta, duża przestrzeń, np. korytarz uczelni.

Należy wybrać grupę studentów, których zadaniem będzie pozorowanie miejsca zdarzenia (prowadzący nie powinien pozorować miejsca samodzielnie), pomysłowość studentów gwarantuje powstanie ciekawego zadania i scenarii, np. miejsca zabójstwa – co zresztą zdarza się najczęściej. Konieczne jest uzgodnienie, jakiego rodzaju ślady zostaną upozorowane. Tu niezbędna jest pomoc prowadzącego warsztat.

Oględziny prowadzi kilkusobowa grupa studentów, która nie uczestniczyła w aranżacji miejsca zdarzenia. Należy wyznaczyć:

- 1) kierującego oględzinami,
- 2) osoby, które będą zajmować się zabezpieczaniem śladów i innych dowodów,
- 3) sporządzającego protokół oględzin,
- 4) osobę wykonującą dokumentację fotograficzną i szkice.

Pozostałe osoby obserwują przebieg oględzin, a na końcu zostaną poproszone o wypowiedzenie się na temat błędów popełnionych przez poszczególnych uczestników, które dostrzegli i wychwycili podczas obserwacji.

Dobre efekty daje zarejestrowanie za pośrednictwem kamery przebiegu całej czynności, który będzie można odtworzyć i omówić ze wszystkimi studentami. Chodzi o błędy i mocne strony czynności, a także niedociągnięcia popełnione przez poszczególnych członków grupy. Warto to zrobić po upływie kilku dni od wykonania zadania. Chłodny ogląd i przeanalizowanie swych kroków podczas czynności pozwoli spojrzeć na wyniki niejako z dystansu.

Nie można zapomnieć, że należy wskazać grupę zwycięską, czyli tę, która dokonała lepszego zabezpieczenia przedmiotów oraz miejsca. Chodzi o pokazanie działania możliwie jak najbliższego ideału z mniejszą liczbą błędów, niż popełniła grupa druga.

Podsumowanie

W niniejszym artykule opisano tylko kilka możliwych do przemyślenia podejść do nauki kryminalistyki. Wiele możliwych metod prowadzenia zajęć, w tym aktywnych metod nauczania, wymaga większego niż zwykle zaangażowania studentów podczas zajęć. Przekłada się to zazwyczaj na lepsze zapamiętywanie omawianych zagadnień. Atrakcyjna forma, w tym element rywalizacji między grupami, sprzyja zainteresowaniu prezentowaną problematyką, a dodatkowo uczy pracy zespołowej. Finalnie dla jednych będzie to zdobywanie perspektywy istotnej w pracy zawodowej, tj. rozumienie, jak wiele zależy od prawidłowości czynności wykonanych przez ekspertów, dla przyszłych adwokatów, radców prawnych („obrońców” w sprawach karnych) będzie zaś stanowić asumpt do umiejętnego postawienia – na sali rozpraw – odpowiednich pytań. Odpowiednie będą te pytania, które są konieczne w świetle aktualnej treści kodeksu postępowania karnego, jak też warsztatu pracy technika kryminalistyki w konkretnym rodzaju badań technicznych.

Streszczenie

Kryminalistyka stanowi bardzo atrakcyjny przedmiot. Studenci często wybierają go jako fakultet. Jednak czasem okazuje się, że oczekiwania studenta mijają się z teorią i praktyką. Dlatego poszukiwanie nowych, aktywnych metod nauczania jest niezmiernie istotne. W pracy zaprezentowano kilka możliwych propozycji, które są warte rozważenia na etapie przygotowywania scenariuszy realizowanych ze studentami głównie podczas warsztatów.

Słowa kluczowe: nauka, kryminalistyka, student, oczekiwania, efekty nauki

Summary

Forensics is a very attractive subject. Students often choose it as a faculty. However, it sometimes turns out that the student's expectations pass the theory and practice. Therefore, the search for new active teaching methods is extremely important. In the work I presented a few possible proposals that are worth considering at the stage of preparing scenarios carried out with students mainly during the workshops.

Keywords: science, forensics, student, expectations, learning outcomes

Bibliografia

Literatura

- Bednarczyk D., Tomaszycy K., *Wykorzystanie pozytywnych ekspertyz daktyloskopijnych w procesie karnym. Wpływ na orzecznictwo sądowe*, „Problemy Kryminalistyki” 2005, nr 250.
- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Fromm E., *O sztuce miłości*, przeł. A. Bogdański, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1971.
- Izdebski H., Zieliński J.M., *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Jagiello D., *Przesłuchanie jako czynność dowodowa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Krzywoń A., *Konstytucyjne aspekty autonomii szkoły wyższej*, w: A. Wiktorowska, A. Jakubowski (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, LexisNexis Polska, Warszawa 2014.
- Legal Education and Professional Development – an Educational Continuum*, Report of the Task Force on Law Schools and the Profession: Narrowing the Gap 3 [MacCrate Report], American Bar Association Section on Legal Education and Admissions to the Bar, 1992.
- Moszczyński J., Furman K.J., *Aktywne metody prowadzenia zajęć z kryminalistyki na przykładzie warsztatów poświęconych badaniom dokumentom. Wybrane zagadnienia*, „Studia Prawnoustrojowe” 2015, nr 27.
- Moszczyński J., Furman K.J., *Wykorzystanie aktywnych metod nauczania w prowadzeniu zajęć z kryminalistyki*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2016, t. XX.
- Pawlak A., *Umiejętności prawnicze nabywane w klinikach prawa*, „Klinika” 2013, nr 12 (147).
- Podkowiak J., *O potrzebie zmiany modelu kształcenia prawników w Polsce*, „Edukacja Prawnicza” 2010, nr 4.
- Sanetra W., Wierzbowski M. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Stojer-Polańska J., *Kryminalistyka w mediach. Wpływ seriali kryminalnych na postępowanie karne*, Wydawnictwo Naukowe Silva Rerum, Poznań 2016.
- Thieme T.K., *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku: Polska, Europa, USA*, Difin, Warszawa 2009.
- US Department of Justice, Special Report, *Education and Training in Forensic Science: A Guide for Forensic, Science Laboratories, Educational Institutions and Students*, 2004.
- Weinstein J., Morton L., *Stuck in a rut: The role of creative thinking in problem solving and legal education*, „Clinical Law Review” 2003, no 9.
- Widacki J. (red.), *Kryminalistyka*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016.

- Wolter W., *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego*, Gebethner i Wolff, Warszawa 1947.
- Zieliński N., *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1979.
- Zoll F., Namysłowska-Gabrysiak B., *Metodologia klinicznego nauczania prawa*, w: *Studencka poradnia prawna: idea, organizacja, metodologia*, Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych, Warszawa–Kraków 1999.
- Zoll F., *Przyszłość kształcenia prawników w Polsce*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 6.

Źródła prawa i orzecznictwo

- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, t. jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 1668.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym, t. jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 60.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 18 września 2012 r., I OSK 1434/12, Legalis nr 1108227.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 maja 1982 r., I KR 319/81, OSNPG 1982, nr 11, poz. 149.